

امنیت منابع و تجهیزات کتابخانه‌ای در برابر سرقت در کتابخانه‌های پردیس دانشگاه شهید بهشتی

عطیه باغستانی تجلی^۱ | محسن حاجی‌زین‌العابدینی^۲ | فاطمه پازوکی^۳

۱- کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد (نویسنده مسئول)، atiebaghestany20@gmail.com

۲- استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، zabedini@gmail.com

۳- دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه الزهراء (س)، pazookif@gmail.com

تاریخ دریافت: ۳/۱/۱۳۹۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۵/۲۴

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر شناسایی وضعیت حفاظت و نگهداری از منابع و تجهیزات کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه شهید بهشتی است

روش پژوهش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی است که به روش پیمایشی انجام گرفته و اطلاعات آن با استفاده از پرسشنامه که آلفای کرونباخ آن بیش تر از ۰/۷ می‌باشد، گردآوری شده است. پرسشنامه‌ای تهیه شد و در اختیار ۲۰ نفر از مسئولان کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و واحدهای وابسته دانشگاه شهید بهشتی قرار گرفت که از روش سرشماری برای انجام پژوهش استفاده شد. جهت بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه و نحوه رتبه‌بندی تجهیزات و منابع در کتابخانه از نظر سرقت از دید مسئولین کتابخانه‌های دانشگاه شهید بهشتی از آزمون فریدمن استفاده شده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که بیشترین تجهیزات و منابعی که به سرقت رفته بود، صفحات، و تصاویر و نقشه‌های میان کتاب‌ها است، و بیشترین تمهیدات به کار برده شده برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه مراقبت و نگهداری از ساختمان کتابخانه در برابر انواع دستبرد در ساعات تعطیلی است.

نتیجه‌گیری: وضعیت امنیت از منابع و تجهیزات در برابر سرقت در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و واحدهای وابسته (کتابخانه‌ها، دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها) دانشگاه شهید بهشتی در وضعیتی مطلوب قرار دارد، که با تدابیر و روش‌های علمی مطلوب‌تر خواهد شد. به طور کلی بازنگری در مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط به امنیت در هر کتابخانه با توجه به نوع مخاطبان ضروری است، ضمن اینکه روزآمدی قوانین و مقررات حاکم در این مسئله اهمیت مضاعف دارد.

واژه‌های کلیدی: حفاظت، کتابخانه‌ها، ایمنی، سرقت، منابع و تجهیزات کتابخانه، دانشگاه شهید بهشتی، کتابخانه‌های دانشگاهی

مقدمه

منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه‌ها با هزینه‌های بسیار زیادی تهیه، سازمان‌دهی و برای استفاده مهیا می‌شوند. هزینه‌های تهیه و نگهداری منابع و اطلاعات یک وجه مسئله است و دسترسی و زحمات مهیاسازی برای استفاده از آن‌ها، وجوه دیگر ارائه خدمات در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است. منابع گردآوری شده در کتابخانه‌ها به منظور استفاده همگانی تهیه و تدارک دیده شده‌اند. بنابراین خارج شدن غیرقانونی یک منبع از کتابخانه به معنای دسترسی نداشتن استفاده‌کنندگان کتابخانه به آن منبع برای همیشه است. این مسئله در مورد نسخ نایاب و کمیاب صدمات بیش‌تری را در پی دارد؛ چون دیگر نمی‌توان جایگزینی برای این منابع پیدا کرد (حاجی زین‌العابدینی، ۱۳۸۷). علاوه بر محوری بودن موضوع سرقت، آسیب رساندن به خود منابع وجه دیگری است و یکی از مسائلی که کتابخانه‌ها و کتابداران با آن روبرو هستند، سرقت کتاب‌ها و بریدن و ناقص کردن برخی از صفحات، تصاویر، جداول و یا نمودارهای کتاب‌ها، اسناد و نشریات ادواری است. مشکلی که در استفاده صحیح از مدارک کتابخانه تأثیر سوء می‌گذارد (لینکلن^۱ و کارول^۲، ۱۳۶۴).

بنابراین اقداماتی که برای جلوگیری از دزدی، بریدن و ناقص کردن کتاب‌ها انجام می‌گیرد، بخش مهمی از فعالیت‌های امنیتی را در اغلب کتابخانه‌ها شامل می‌شود. اغلب کتابخانه‌ها علاوه بر اینکه باید هزینه‌های کتاب‌های دزدیده و پاره شده را تأمین نمایند، به‌دشواری خواهند توانست ناراحتی و عصبانیتی را که این مشکلات در خوانندگان به وجود می‌آورد، برطرف سازند (هاروی^۳، ۱۳۸۴).

بر این اساس جلوگیری از دزدی مسئله بغرنجی است که نمی‌توان به‌طور کلی آن را از بین برد هر کتابخانه برای این که بتواند مسئول حفظ و نگهداری مجموعه خود باشد باید روش‌های حراستی و امنیتی مانند آنچه برای نگهداری کتاب‌ها تدوین شده است، را مکتوب نماید. توصیه می‌شود که از میان کارکنان

باسابقه کتابخانه یک نفر برای اجرای برنامه حراست از کتابخانه توصیه شود و نوعی روش حراست از مجموعه کتاب‌ها باید از طرف مسئول حراست ضمن مشورت با کادر مدیریت، کارکنان، افرادی که مسئولیت قانونی دارند و سایر اشخاص مطلع تهیه و تنظیم شود. این روش باید شامل مراحل اقدام مشخص در رویارویی با دزدی‌ها، ترساندن دزدان مورد سؤ ظن و گزارش دزدی‌ها به مسئولان سازمان و به افراد موثق محلی باشد (کنی^۴، ۱۳۶۹).

خواسته‌ها و علاقه‌مندی‌های کتابداران غالباً متفاوت است. کتابداران از یک‌طرف کوشش دارند که مراجعه‌کنندگان به بیش‌ترین مواد و منابع کتابخانه دسترسی داشته باشند، و از طرف دیگر موظف و مجبورند از مجموعه غنی و باارزشی که در اختیارشان است مواظبت کنند. مواد و گنجینه کتابخانه نه تنها آینه زندگی و میراث ارزشمند و نفیس جامعه است، بلکه ارزش و بهای مادی زیادی هم دارد (عازم، ۱۳۷۴).

چنانچه کتابخانه‌ای داشته باشیم که امکانات، فضا و منابع مناسبی داشته باشد اما به دلیل ناامنی، نتوانیم به آن اتکا کنیم، کتابخانه مناسبی نیست. لزوم پرداختن به مسائل امنیتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نه به دلیل ایجاد محدودیت برای کاربران، بلکه کمکی بزرگ به کاربران کتابخانه است. در حقیقت به این وسیله، امکان استفاده مناسب‌تر و بهتر برای کاربران مهیا می‌شود (حاجی زین‌العابدینی، ۱۳۸۷).

وقتی از ایمنی کتابخانه صحبت می‌کنیم توجه به این نکته ضروری است که ایمنی ساختمان و مواد کتابخانه جنبه‌های مختلفی دارد، از جمله اینکه کتابخانه از چه چیزهایی محافظت و مراقبت می‌کند؟ با چه تجهیزات و امکاناتی این وظایف را انجام می‌دهد و با چه نوع کارمندانی به این مسئله جامعه عمل می‌پوشاند؟

قبل از بیان مسئله لازم است، به تعیین حد و مرز دو واژه "امنیت"^۵ و "حفاظت"^۶ که در متون مختلف گاهی به جای یکدیگر به کار می‌روند پرداخته شود. جوکار (۱۳۸۳) به نقل از

⁴ Kenny

⁵ Security

⁶ Preservation

¹ Linclon

² Carol

³ Harvey

(نیکنام و فرجی، ۱۳۸۱). امروزه تجهیزات امنیت و حفاظت در امور مختلف پیشرفت شایانی یافته است اما علی‌رغم تغییر و تحولات پیش آمده در محیط کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی، هنوز هم یکی از چالش‌های مهم کتابداران، مسئله امنیت کتابخانه و منابع اطلاعاتی آن است. چندی است که کتابخانه‌های کشور به فکر چاره‌جویی برای پیشگیری از سرقت وارد شده بر موجودی و تجهیزات کتابخانه افتاده‌اند. بدیهی است که بودجه لازم برای جامعه عمل پوشاندن به این هدف از طریق منابع دولتی تأمین می‌شود. متأسفانه روند منظم و مستمری برای حفاظت تجهیزات و منابع کتابخانه از سرقت وجود ندارد. و کتابخانه‌ها فاقد برنامه مدون و منظم برای حفاظت و نگهداری منابع هستند. هرچند متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی برای رویارویی با این چالش چاره‌اندیشی کرده‌اند و فن‌آوری‌های نوین را به خدمت گرفته‌اند تا امنیت کتابخانه‌ها و منابع اطلاعاتی تأمین شود و در نتیجه آسودگی خاطر کتابداران، بهره‌وری در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ارتقاء یابد (حاجی زین‌العابدینی، ۱۳۸۷). بدین منظور لازم است که وضعیت کتابخانه‌های کنونی از نظر امنیت و امکانات لازم برای حفاظت منابع و تجهیزات مورد بررسی دقیق قرار گیرد تا با توجه به آن، زمینه لازم برای انجام امور مقتضی فراهم شود. در همین راستا پژوهش حاضر شناخت وضعیت فعلی حفاظت و نگهداری مواد در کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه شهید بهشتی را مورد بررسی قرار داده است تا معلوم شود کتابخانه‌ها در حال حاضر برای حفظ و نگهداری مواد کتابخانه خود چه اقداماتی انجام می‌دهند و با چه مشکلاتی مواجه هستند و برای حل این مشکلات چه اقداماتی لازم است انجام پذیرد. اهمیت پژوهش در این است که به علت دامنه گسترده این پژوهش، در سطح ملی می‌تواند راهنمای مناسبی برای مسئولان کتابخانه‌های دیگر باشد تا به صورت دقیق به حفاظت و نگهداری منابع و تجهیزات بپردازند.

بر اساس جستجوی پیشینه‌ها و اطلاعات گردآوری شده از متون داخلی و خارجی پژوهش‌های متعددی در ارتباط با پژوهش حاضر انجام شده است.

پاتکوس^۷، امنیت و حفاظت را چنین تعریف می‌کند. «امنیت معمولاً به نظام یا فعالیتی اطلاق می‌گردد که برای جلوگیری از سرقت و دانش‌ستیزی به کار می‌رود. مانند نظام کنترل کتابخانه، نظام امنیتی کتاب، ناظر سالن مطالعه یا حفاظ‌های امنیتی و نظایر آن‌ها. امنیت همچنین یک فرایند است که حفاظت از مجموعه‌ها، ابزار، اطلاعات، کارمندان و تسهیلات فیزیکی را فراهم می‌کند و از تأثیرات نامطلوب، غیرمجاز و زیان‌آور به اهداف کتابخانه‌ها و آرشیوها جلوگیری می‌نماید». «حفاظت را به طور عام می‌توان فرایند افزایش عمر منابع و مجموعه‌ها برای تأمین اهداف کتابخانه و آرشیو دانست. البته این بدین معنا نیست که این منابع اجباراً باید در شکل اصلی خود باقی بماند، بلکه هدف نگهداری محتوای منابع به منظور دسترسی مراجعان به آن است».

از دو تعریف بالا مشخص می‌شود که حفاظت به نگهداری منابع و جلوگیری از آسیب دیدن آن‌ها توسط عواملی چون رطوبت، جوندگان، گرما و... اطلاق می‌شود. اما امنیت دارای دایره‌ای گسترده‌تر بوده و نگهداری کتابخانه به طور کلی از آسیب‌هایی که ممکن است توسط انسان‌ها یا عوامل دیگر وارد شود را مدنظر دارد. مشخص است که هم برای حفاظت - که بیش‌تر ناظر به منابع است - و هم برای امنیت - که بیش‌تر ناظر به کل کتابخانه است - تجهیزات خاص وجود دارد (حاجی زین‌العابدینی، ۱۳۸۷).

در زندگی روزمره، مکان‌ها، موقعیت‌ها و شرایط گوناگونی را می‌بینیم که برای حراست از منابع و موجودی خود اقداماتی را انجام می‌دهند و ما شاهد سرقت از موجودی این مراکز هستیم با توجه به این که بودجه تخصیص داده شد به کتابخانه‌ها بسیار ناچیز است و صرف خرید مواد گوناگونی از جمله کتاب، نرم‌افزار، سخت‌افزار و ... می‌شود کتابخانه‌ها باید برای جلوگیری از این حوادث تدابیری ببندیشند. وظیفه مراقبتی کتابداران، و به عبارت دیگر، مسئولیت آنان در حفظ و نگهداری تجهیزات و منابع، از ابتدای پیدایش کتابخانه‌ها مورد توجه بوده است. غالباً، کتابداران موظف بودند تا از هرگونه خسارتی بر کتاب‌ها جلوگیری کنند. این وظایف غالباً در وقف‌نامه‌ها قید می‌شد

7. Patkus

همچنین در پژوهشی دیگری به این نتیجه رسید که طرح‌هایی برای پیشگیری از سرقت و حفاظت از مواد کتابخانه‌ای از نظر دزدی وجود ندارد و کتابخانه‌های ایران فاقد تجهیزات ایمنی لازم برای حفاظت مواد کتابخانه هستند و کتابخانه‌های کمی به‌نظام دزدگیر مجهز هستند. وی کتابخانه‌های ایران را کاملاً بی‌دفاع توصیف کرد. مک کعب^۹ (۱۳۸۲) هدف سیستم ایمنی کتابخانه را مهیا نمودن امنیت و تسهیلات لازم برای کارکنان کتابخانه، منابع و تجهیزات کتابخانه، و مراجعه‌کنندگان به کتابخانه دانست که نباید با خدمات‌رسانی کتابخانه به مراجعان تداخلی داشته باشد.

در پژوهش جدی دیگر جولایی (۱۳۸۴) به مطالعه عوامل تأثیرگذار در سرقت و آسیب‌رسانی به منابع کتابخانه‌ها پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که عوامل تأثیرگذار در سرقت و آسیب منابع چهار دسته‌اند: (۱) عوامل اقتصادی؛ (۲) عوامل روانی؛ (۳) مقررات کتابخانه؛ و (۴) نارسائی امکانات کتابخانه. در همین راستا جمالی (۱۳۸۴) در پژوهشی در مورد امنیت کتابخانه‌ها به بحث پیرامون نظام قفسه باز و بسته و معایب و محاسن هر کدام و همچنین مبانی و اصول مدیریت امنیت در کتابخانه‌ها پرداخته و هدف خود را تشریح راهکارهای مقابله با حوادث طبیعی، سرقت و دانش‌ستیزی بیان کرده است. حاجی زین‌العابدینی (۱۳۸۷) در پژوهشی تحت عنوان "مسائل و تجهیزات امنیتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی: بررسی جنبه‌های انسان‌مدار" از منظر مراجعه‌کنندگان به این امر توجه داشته و بیان می‌کند که مسائل امنیتی کتابخانه جنبه‌های متفاوتی دارد که خدمات و تجهیزات تخصصی را می‌طلبد. بنابراین لازم است به تمامی مسائل کاربران، آرامش فیزیکی و روانی، به وجود آوردن محدودیت در محیط کتابخانه، همخوانی با نظام‌های رایانه‌ای کتابخانه و قابل‌استفاده بودن برای منابع نایاب کتابخانه توجه شود. تنها در این صورت است که می‌توان از کارایی یک نظام امنیتی در کتابخانه اطمینان حاصل کرد و مجموعه گران‌بهای کتابخانه را با آن مدیریت نمود. بنابراین لازم است در ارزیابی

سیف کاشانی (۱۳۵۶) در بررسی خود با عنوان "بررسی کتابخانه ملی ایران" نقایص زیادی را در نظام مدیریتی کتابخانه ملی نام می‌برد که از آن جمله می‌توان به کمبود نیروی انسانی متخصص در زمینه نگهداری (در زمینه نگهداری نسخ قدیمی و خطی) و شرایط نامناسب نگهداری مواد اشاره کرد. وی استخدام نیروی انسانی متخصص و بازنگری در بعضی وظایف را چاره کار دانسته است. نلسون^۸ (۱۹۹۳) در پژوهشی به استفاده از سیستم کنترل ورود و خروج مراجعان اشاره کرد و به این نتیجه رسید کتابخانه‌های استفاده‌کننده از این سیستم از نظام‌های خودکار بهره می‌برند. آماجی (۱۳۷۴) در پژوهش خود با عنوان "بررسی وضعیت کلی کتابخانه‌های مجلس، مرکزی، دانشگاه تهران، ملی و ملک" به این نتیجه رسید که ساختمان‌های مورد استفاده در این کتابخانه‌ها، هیچ‌کدام در چگونگی محافظت از نسخه‌های خطی، نکات ایمنی، مقابله با آتش‌سوزی احتمالی و اطفای حریق از اصول ثابت و مشخص پیروی نمی‌کند و کتابداران کم و بیش فاقد آموزش‌های لازم در این زمینه هستند. دانش‌نوران (۱۳۷۵) در پژوهشی با عنوان "بررسی چگونگی حفظ و مراقبت از مواد کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های اختصاصی تهران" چنین نتیجه می‌گیرد که نظام نگهداری کتاب و دیگر مواد در این کتابخانه‌ها به شکل کاملاً ابتدایی است و کتابخانه‌ها تجهیزات ایمنی لازم را ندارند و نظام حفاظتی در کتابخانه‌های موردبررسی منطبق با شیوه‌های علمی و استاندارد نیست. شکویی (۱۳۷۷) در پژوهشی با عنوان "بررسی وضعیت حفظ و نگهداری مجموعه و پیشگیری از سرقت" اظهار داشت که امر گم‌شدن، دزدی یا صدمه و آسیب رساندن به مدارک کتابخانه به‌وسیله مراجعان ناآگاه و یا احیاناً مغرض را باید جدی تلقی کرد و به هر نحو ممکن و با استفاده از راه‌های علمی و روان‌شناختی با آن مقابله و مبارزه نمود. به‌خصوص در این زمان که به علت گرانی کاغذ بهای کتاب‌های داخلی بالاست و به علت کمبود و تنگناهای بودجه ارزی، خرید و جایگزینی کتاب‌های خارجی بسیار گران تمام می‌شود، بایستی از مجموعه مراقبت بهینه به عمل آید؛ و حفظ این منابع بایستی در الویت کار کتابداران مسئول کتابخانه‌ها باشد. نیکنام (۱۳۸۱)

⁹ MC COMB

⁸ Nelson

در برابر سرقت در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و واحدهای وابسته (کتابخانه‌ها، دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها) دانشگاه شهید بهشتی است، تا مشخص شود کتابخانه‌های این دانشگاه در حال حاضر برای حفظ و نگهداری ارقام موجود در کتابخانه خود چه اقداماتی انجام داده‌اند.

پرسش‌های پژوهش شامل:

۱. وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه شهید بهشتی از نظر سرقت منابع و تجهیزات چگونه است؟
۲. چه امکاناتی برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه در برابر دستبرد و دزدی پیش‌بینی شده است؟
۳. از نظر مسئولان کتابخانه دانشگاه شهید بهشتی چه دلایلی زمینه‌ساز سرقت از کتابخانه است؟

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی است که به روش پیمایشی انجام گرفته و اطلاعات آن با استفاده از پرسشنامه گردآوری شده است. پرسشنامه‌ای تهیه شد و در اختیار مسئولان کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و واحدهای وابسته (کتابخانه‌های دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها) دانشگاه شهید بهشتی قرار گرفت تا نقطه نظرات آن‌ها گردآوری شود. جامعه پژوهش را ۲۰ نفر از مسئولان کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و واحدهای وابسته دانشگاه شهید بهشتی تشکیل می‌دادند که از روش سرشماری برای انجام پژوهش استفاده شد. جهت بررسی وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه و نحوه رتبه‌بندی تجهیزات و منابع در کتابخانه از نظر سرقت از دید مسئولین کتابخانه‌های دانشگاه شهید بهشتی از آزمون فریدمن استفاده شده است. آزمون فریدمن یکی از آزمون‌های آماری است که برای مقایسه چند گروه کاربرد دارد و از نظر میانگین رتبه‌های گروه‌ها را معلوم می‌کند. آزمون فریدمن برای تجزیه واریانس دو طرفه (برای داده‌های غیر پارامتری) به روش رتبه‌بندی به کار می‌رود و نیز برای مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌های مختلف کاربرد دارد.

با توجه به اهداف پژوهش، بهترین راه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده از پرسشنامه تشخیص داده شد. پرسشنامه

نظام‌های امنیتی کتابخانه‌ها به حوزه فعالیت تخصصی یا غیرتخصصی کارگزاران خدمات امنیتی کتابخانه توجه شود.

فرخی و بیات بدایقی (۱۳۸۹) در پژوهشی دیگر با عنوان "امنیت و ایمنی در کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی استان زنجان" دلیل اساسی دور بودن کتابخانه‌ها از سیستم‌های امنیتی و امنیتی مناسب را محدودیت بودجه دانستند و در ادامه تأکید داشتند که کتابخانه با سیستم امنیتی مطلوب از نابودی سرمایه‌های فرهنگی جلوگیری خواهد کرد، از این رو نیازمند توجه جدی است. در مطالعه‌ای دیگر، تاج‌الدینی و سادات موسوی (۱۳۸۹) در پژوهش خود با عنوان "مدیریت امنیت در معماری فضاهای کتابخانه" با بررسی نوع ساختمان کتابخانه و فضای کتابخانه به ارائه نکاتی جهت تنظیم و تدوین چارچوب امنیتی کتابخانه‌ها و ارائه اطلاعات تجربی و عملی جهت مدیریت امنیت کتابخانه‌ها پرداختند؛ و پایبندی به اصول صحیح معماری همراه با آینده‌نگری و تلفیق نوآوری و خلاقیت در جهت تأمین ایمنی کتابخانه را ضروری می‌داند.

در پژوهش دیگری که توسط مماتا^{۱۰} و کومار^{۱۱} (۲۰۱۹) انجام شد، در مورد ابزارها و تکنیک‌های مختلف امنیتی کتابخانه بررسی شده بود و این پژوهش برخی از اقداماتی را که کتابداران برای ایمن‌سازی کتابخانه انجام داده‌اند مانند سیستم‌های ضد سرقت، امنیت در برابر خطرات طبیعی برای چاپ و همچنین مواد الکترونیکی را بررسی نمودند. علاوه بر این پیشنهاداتی برای امنیت بهتر کتابخانه ارائه می‌دهند.

چنانچه ذکر شد پژوهش‌های متعددی مرتبط با این موضوع منتشر شده است. این امر نشان‌دهنده اهمیت بالای این مسئله میان کتابداران و پژوهشگران است. با این حال، پژوهشی که به‌طور اخص و جزءنگرانه به «سرتقت از کتابخانه» و مسائل مربوط به آن اعم از بررسی وضعیت حفاظت و نگهداری مواد در برابر سرقت، دلایل سرقت از کتابخانه، انواع دستبردها و بررسی تمهیدات جلوگیری از دستبرد، پردازد انجام نشده است. از این رو هدف از پژوهش حاضر، بررسی وضعیت فعلی حفاظت و نگهداری مواد

¹⁰ Mamta

¹¹ Kumar

ابزار اندازه گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج مشابهی به دست می دهد. دامنه ضریب قابلیت اعتماد بین صفر تا یک می باشد و هر چه این ضریب به سمت یک میل کند از پایایی بیش تری برخوردار است. در این پژوهش به منظور تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است.

طراحی شده شامل ۳ بخش کلی به شرح زیر است: لیست اقلام سرقت شده از کتابخانه، بررسی تجهیزات و تمهیدات کتابخانه برای جلوگیری از سرقت، شناسایی مهم ترین دلایل زمینه ساز سرقت از تجهیزات و منابع. پس از بررسی پیشینه، پرسشنامه ای محقق ساخته برای پژوهش طراحی گردید.

پایایی یا قابلیت اعتماد، یکی از ویژگی های فنی ابزار اندازه گیری است. مفهوم یاد شده با این امر سر و کار دارد که

جدول ۱. نتایج پایایی پرسشنامه

متغیرها	آلفای کرونباخ
سرقت تجهیزات و منابع از کتابخانه	۰/۷۵۶
استفاده از تجهیزات و تمهیداتی در کتابخانه برای حفاظت در برابر سرقت	۰/۸۰۵
عوامل زمینه ساز سرقت از کتابخانه ها	۰/۸۶۹
کل پرسشنامه	۰/۸۸۳

است. آماره آزمون فریدمن ۱۴۱/۸۱۹ با سطح معنی داری کم تر از ۰/۰۵ است که نشان دهنده این است که می توان بین تجهیزات و منابع کتابخانه از نظر سرقت اولویت بندی انجام داد. بدین معنا که کدام مورد از تجهیزات و منابع کتابخانه بیش تر مورد سرقت قرار می گیرد. نتایج این آزمون در جدول شماره ۲ آمده است.

چنانچه در جدول ۲ آمده است، بیش ترین منابعی که از کتابخانه های مورد بررسی به سرقت رفته اند، صفحات کتابها، تصاویر، و نقشه های میان کتابهاست که از میان کتابها غالباً با تیغ یا قیچی بریده می شوند. مجلات و تصاویر و ضمائم و متعلقات مجلات رتبه بعدی را به خود اختصاص می دهند. وسایل و تجهیزات رفاهی کتابخانه در رتبه آخر این فهرست قرار دارند. چنانچه مشاهده می شود منابع مکتوب بیش ترین سهم از سرقت را دارا هستند.

با توجه به اینکه آلفای کرونباخ در تمامی متغیرهای پرسشنامه بیش تر از ۰/۷ می باشد بنابراین می توان گفت پرسشنامه از پایایی خوبی برخوردار است. و پس از بررسی روایی و پایایی ابزار پژوهش، پرسشنامه در محیط اینترنتی ساخته و به مسئولان کتابخانه های وابسته به دانشگاه شهید بهشتی ارسال شد.

یافته ها

با تکمیل پرسشنامه ها و تحلیل پاسخ کتابداران یافته های متعددی به دست آمد. در این بخش به بررسی یافته های برگرفته از پاسخ به پرسش های پژوهش پرداخته شده است.

پرسش اول: وضعیت کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی از نظر سرقت منابع و تجهیزات چگونه است؟

برای بررسی وضعیت کتابخانه های دانشگاه و نحوه رتبه بندی تجهیزات و منابع در کتابخانه از نظر سرقت از دید مسئولین کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی از آزمون فریدمن استفاده شده

جدول ۲. آزمون فریدمن جهت رتبه بندی تجهیزات و منابع در کتابخانه از نظر سرقت

میانگین رتبه ای	رتبه	تجهیزات و منابع کتابخانه
۱۲/۱۸	۱	صفحات و تصاویر و نقشه های میان کتاب ها
۱۱/۲۰	۲	تصاویر، جدول ها، ضمیمه ها و منابع دیگر همراه مجلات سرگرمی
۱۱/۱۶	۳	لوازم التحریر کتابخانه
۱۱/۱۱	۴	کتاب های فارسی
۹/۹۸	۵	اسناد و مدارک کتابخانه
۹/۶۶	۶	مجلات فارسی
۹/۳۲	۷	کتاب های غیر فارسی
۷/۱۸	۸	مقالات و گزارش های علمی
۶/۹۸	۹	مجلات غیر فارسی
۶/۷۵	۱۰	پایان نامه ها
۵/۸۹	۱۱	روزنامه ها و ضمیمه های آن مثل نیازمندی ها، ویژه نامه ها و غیره
۵/۳۰	۱۲	سخت افزارهای رایانه ای کتابخانه مانند رایانه، اسکنر، چاپگر، ماوس و کیبورد و غیره
۴/۸۶	۱۳	پوسترها، تابلوها و وسایل زینتی
۴/۴۱	۱۴	رسانه های تصویری و مواد دیداری و شنیداری مانند لوح فشرده، میکروفیش، میکروفیلم و غیره
۴/۰۲	۱۵	وسایل و تجهیزات رفاهی کتابخانه مانند کولر، گاز، سماور، رادیاتور و غیره
شاخص های آزمون رتبه بندی فریدمن		
سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره آزمون
۰/۰۰۰	۱۴	۱۴۱/۸۱۹

از آزمون فریدمن استفاده شده است. آماره آزمون فریدمن ۱۲۴/۳۲۱ با سطح معنی داری کم تر از ۰/۰۵ است که نشان دهنده این است که می توان بین امکانات به کار برده شده برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه در برابر سرقت اولویت بندی انجام داد. نتایج این آزمون در جدول ۳ آمده است.

پرسش دوم: چه امکاناتی برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه در برابر سرقت پیش بینی شده است؟ جهت بررسی امکانات کتابخانه های دانشگاه برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه در برابر دستبرد و دزدی و نحوه رتبه بندی آن از دید مسئولین کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی

جدول ۳. آزمون فریدمن جهت رتبه بندی امکانات دانشگاه برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه

میانگین رتبه ای	رتبه	تجهیزات کتابخانه
۱۴/۰۷	۱	مراقبت و نگهداری از ساختمان کتابخانه در برابر انواع دستبردها در ساعات تعطیلی کتابخانه
۱۳/۷۰	۲	استفاده از درب و پنجره با تعداد کم
۱۳/۶۸	۳	استفاده از دستگاه های هشدار دهنده و دزدگیر به تعداد مناسب
۱۲/۷۷	۴	استفاده دوربین های تلویزیونی مدار بسته در میان قفسه ها
۱۲/۵۷	۵	عدم ورود وسایل شخصی مراجعان به سالن مطالعه
۱۲/۱۸	۶	باز نبودن درب های خروج اضطراری در شرایط عادی برای ورود و خروج افراد، مجموعه کتب و مخزن کتابخانه
۱۲/۱۸	۷	استفاده از کتابدار کارآموزده و فعال برای انجام برنامه های حفاظتی و نگهداری از کتاب ها
۱۱/۶۶	۸	استفاده از قفل های مناسب و با کیفیت برای درها در ساعات تعطیلی کتابخانه
۱۱/۵۰	۹	استفاده از پنجره ها حفاظدار
۹/۸۴	۱۰	استفاده از سیستم های الکترونیکی و مغناطیسی مانند آراف آی دی
۹/۶۱	۱۱	محدود کردن محل های دسترسی به کتاب و عدم ورود کاربران به مخزن
۹/۴۵	۱۲	استفاده از مأمور در اتاق مطالعه کتابها و اسناد نادر
۸/۰۲	۱۳	صدور کارت تردد امنیتی برای اجازه ورود به اعضای کتابخانه
۷/۸۴	۱۴	قرار دادن متنی در صفحات ابتدایی یا میانی کتاب های کتابخانه برای تذکر عواقب و ناشایست بودن دزدی برای ایجاد تعهد یا عذاب وجدان در سارق
۷/۰۹	۱۵	اتصال سیستم صوت خطر به اداره پلیس محلی یا دفتر حفاظت
۶/۴۳	۱۶	تعبیه سیستم cheek 3m shelf برای ردیابی عبور و مرور مراجعان در مخازن
۶/۰۰	۱۷	طراحی و چیدمان فضای کتابخانه به گونه ای که از مخفی شدن افراد جلوگیری نماید
۵/۹۱	۱۸	افزایش سطح آگاهی و دانش کاربران از عواقب دزدی با برگزاری کارگاه های آموزشی
۵/۴۸	۱۹	وارسی کیف مراجعان و کارکنان هنگام خروج از کتابخانه
شاخص های آزمون رتبه بندی فریدمن		
سطح معنی داری	درجه آزادی	آماره آزمون
۰/۰۰۰	۱۸	۱۲۴/۳۲۱

پرسش سوم: چه دلایلی زمینه ساز سرقت از کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی (از نقطه نظر مسئولان) است؟

جهت بررسی و رتبه بندی عوامل زمینه ساز سرقت از کتابخانه های از دید مسئولین کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی از آزمون فریدمن استفاده شده است. آماره آزمون فریدمن ۱۷۲/۰۵۶ با سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ است که نشان دهنده این است که می توان بین عوامل زمینه ساز سرقت اولویت بندی انجام داد.

بر اساس نتایج به دست آمده بیشترین تمهیدات به کار برده شده برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه، مراقبت و نگهداری از ساختمان کتابخانه در برابر انواع دستبردها در ساعات تعطیلی کتابخانه و کمترین تمهیدات وارسی کیف مراجعان و کارکنان هنگام خروج از کتابخانه می باشد.

جدول ۴. آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی عوامل زمینه‌ساز سرقت از کتابخانه‌های دانشگاه

تجهیزات و منابع کتابخانه	رتبه	میانگین رتبه‌ای
آگاهی نداشتن و فقر فرهنگی	۱	۱۴/۴۶
رفع نیازهای موردی مثل انجام تکلیف کلاسی، انجام تحقیق، حل تمرین، حل جدول و غیره	۲	۱۳/۷۵
مشکلات مالی و فقر اقتصادی	۳	۱۳/۳۸
قیمت بالای کتاب و دیگر منابع اطلاعاتی	۴	۱۰/۴۸
فشار تحصیلی مربوط به نیازهای موجود در انجام تکلیف درسی	۵	۱۰/۲۱
ناکافی بودن امکانات رفاهی کتابخانه‌ها برای اعضا	۶	۱۰/۰۰
جذاب یا نایاب بودن مطالب موجود در کتاب‌ها	۷	۹/۷۹
انباشتگی کتاب‌ها به صورت فوق‌العاده متراکم در کتابخانه	۸	۹/۰۴
دسترسی باز به کتاب‌ها و منابع در کتابخانه‌ها	۹	۸/۷۷
کمبود نیروی انسانی برای بررسی کتابخانه و کاربران	۱۰	۸/۵۸
اقدام فردی برای اثبات و نشان دادن خود و توانمندی‌ها و شجاعت	۱۱	۸/۵۲
عامل فردی و شخصی با احساس و آرزوی دارا بودن چیزی که دوست دارد	۱۲	۸/۰۸
جریمه‌هایی که کتابخانه برای دیرکرد افراد می‌گیرد	۱۳	۷/۶۵
اهمیت اطلاعات در تحقیق و پیشرفت دانش و در پیش راندن مرزهای دانش	۱۴	۷/۰۸
نداشتن تعهد و توجه کافی کتابداران	۱۵	۵/۳۳
اعتیاد به کتاب - اعتیاد بی‌منطق به داشتن کتاب و کلکسیونری	۱۶	۴/۳۵
دانش‌ستیزی و مخالفت با توسعه کتاب و کتاب‌خوانی	۱۷	۳/۵۲
شاخص‌های آزمون رتبه‌بندی فریدمن		
آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۱۷۲/۰۵۶	۱۶	۰/۰۰۰

بر اساس نتایج به دست آمده بیش‌ترین عامل زمینه‌ساز سرقت از مجموعه کتابخانه از دید مسئولین کتابخانه، آگاهی نداشتن و فقر فرهنگی و کمترین عامل دانش‌ستیزی و مخالفت با توسعه کتاب و کتاب‌خوانی می‌باشد. نتایج این آزمون در جدول ۴ آمده است.

بحث و نتیجه‌گیری

حفظ و نگهداری دارایی‌های کتابخانه یکی از مسؤولیت‌های حساس کتابداران است. با توجه به تدابیر صورت گرفته در کتابخانه‌ها بازم خساراتی از طریق اقلام مفقودشده به کتابخانه وارد می‌شود، این زیان‌ها خسارات فراوانی را به مجموعه منابع و اقلام کتابخانه وارد می‌کند. در کتابخانه‌ها، سالیانه تعدادی از اقلام مفقود می‌گردد و یا خساراتی به آن‌ها وارد می‌آید. هدف

اصلی از پژوهش حاضر بررسی وضعیت فعلی حفاظت و نگهداری منابع و تجهیزات کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و واحدهای وابسته (کتابخانه‌ها، دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها) دانشگاه شهید بهشتی بوده است تا مشخص شود چه اقدامی از کتابخانه به سرقت می‌روند؟ زمینه‌های سرقت از کتابخانه چه عواملی هستند؟ و امکانات این کتابخانه‌ها برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه چیست؟ یافته‌های پژوهش نشان داد وضعیت کتابخانه‌های دانشگاه شهید بهشتی از نظر سرقت صفحات و تصاویر و نقشه‌های میان کتاب‌ها (با میانگین ۱۸/۱۲) بیش‌تر و وسایل و تجهیزات رفاهی کتابخانه مانند کولر، گاز، سماور، رادیاتور و غیره (با میانگین ۰۲/۴) کم‌تر مورد سرقت گرفته‌اند. شاید بتوان دلیل بیش‌تر بودن رتبه سرقت صفحات و تصاویر و نقشه‌های میان کتاب‌ها را نیاز مراجعان دانست. چنانچه که قالب

یافته دیگر پژوهش نشان داد، که عوامل متعددی زمینه ساز سرقت از کتابخانه هستند. از جمله بیشترین عامل زمینه ساز سرقت از مجموعه کتابخانه از دید مسئولین کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی، ناآگاهی و فقر فرهنگی و عامل بعدی رفع نیازهای موردی مثل انجام تکلیف کلاسی، انجام تحقیق، حل تمرین، حل جدول و غیره و سومین عامل زمینه ساز سرقت مشکلات مالی و فقر اقتصادی است. همچنین عامل دانش سیزی و مخالفت با توسعه کتاب و کتابخوانی کمترین عامل زمینه ساز سرقت از کتابخانه دانشگاه شهید بهشتی از نقطه نظر مسئولان کتابخانه ها می باشد. با توجه به اینکه بیشترین عامل زمینه ساز سرقت از مجموعه کتابخانه در این پژوهش ناآگاهی و فقر فرهنگی است، در پژوهشی فرخی و بیات بداقی (۱۳۸۹) بیان می کنند که با سیستم امنیتی مطلوب می توان از نابودی سرمایه های فرهنگی جلوگیری نمود، از این رو لازم است علاوه بر در نظر گرفتن سیستم های امنیتی مناسب و مطلوب در فرهنگ و دیدگاه افراد نیز برنامه هایی پیاده سازی شود. در پژوهش حاضر به بررسی انواع اقسام سرقتی از کتابخانه، بررسی تمهیدات کتابخانه برای حفظ و حراست از مجموعه و شناسایی زمینه های سرقت از کتابخانه اشاره شد و وضعیت سرقت مدارک در کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی که از تجزیه و تحلیل داده های پرسشنامه مربوط به این تحقیق به دست آمده با جداول تنظیم شده مسئله را نشان می دهد. چنانچه بپذیریم کتابخانه ها جزء نهادهای اثرگذار و پرنفوذ جامعه هستند، بنابراین با وجود منابع اطلاعاتی و سایر اقسام موجود در آن ها همواره مورد توجه جامعه قرار می گیرند. علاوه بر این، روند رشد علم اندوزی و گسترش دانشگاه ها به گونه ای است که افراد را واجد نیازهای اطلاعاتی جدی کرده است. این در حالی است که منابع علمی گران شده و مقررات کتابخانه ها هم امکان دسترسی سهل و آسان به مجموعه ها را فراهم نمی کند. همه این عوامل زمینه ساز سرقت منابع و تجهیزات کتابخانه ای شده است. به قول جوکار (۱۳۸۳) لازم است مدیر کتابخانه با همکاری مأموران امنیت کتابخانه، برنامه ای شامل وظایف همه کارمندان مرتبط با تأمین امنیت، مقررات ویژه هر بخش از کتابخانه و نحوه واکنش کارکنان را طرح ریزی کند و به اجرا درآورد. در این برنامه باید

منابع مورد استفاده مراجعه کنندگان را کتاب و مجله تشکیل می دهد. عامل مهم دیگر به احتمال، اندازه اقسام سرقتی است، زیرا سرقت صفحات و تصاویر و نقشه های میان کتاب ها به دلیل حجم کم و کوچکی اندازه راحت تر به سرقت برده می شوند. همان طور که شکویی (۱۳۷۷) نیز اظهار داشته که گم شدن، دزدی یا صدمه و آسیب رساندن به مدارک کتابخانه به وسیله مراجعان ناآگاه و یا احیاناً مغرض را باید جدی تلقی کرد و به هر نحو ممکن و با استفاده از راه های علمی و روان شناختی با آن مقابله و مبارزه کرد. در پژوهشی دیگر جولایی (۱۳۸۴) عوامل تأثیرگذار در سرقت و آسیب رسانی به منابع کتابخانه را در چهار دسته: ۱) عوامل اقتصادی؛ ۲) عوامل روانی؛ ۳) مقررات کتابخانه؛ و ۴) نارسائی امکانات کتابخانه بیان می دارد اما با توجه به نتایج پژوهش حاضر و بیش تر بودن سرقت صفحات و تصاویر و نقشه های میان کتاب های، این مسئله از نظر مالی و اقتصادی مطرح نیست بلکه از نظر فرهنگی و نیاز علمی قابل توجه است. همچنین جوکار (۱۳۸۳) بیان می کند که هر کتابخانه با توجه به اهداف، سیاست ها، شرایط و امکانات خود نیازهای امنیتی خاصی دارد که لازم است با توجه به نوع اقسام سرقتی در کتابخانه دانشگاه شهید بهشتی، امنیت خاص آن ها را فراهم کرد. برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه در برابر دستبرد و دزدی، تمهیدات مختلفی در کتابخانه های دانشگاه شهید بهشتی به کار گرفته شده است. در این میان بر اساس نتایج به دست آمده بیشترین تمهیدات به کار برده شده برای حفظ و حراست از مجموعه کتابخانه، مراقبت و نگهداری از ساختمان کتابخانه در برابر انواع دستبردها در ساعات تعطیلی کتابخانه و کمترین تمهیدات واریسی کیفیت مراجعان و کارکنان هنگام خروج از کتابخانه می باشد. با توجه به داده های این قسمت از پژوهش کتابخانه های وابسته به دانشگاه شهید بهشتی موقعیت های مناسب امنیتی و حفاظتی دارد، اما طبق پژوهش دانش نوران (۱۳۷۵) لازم است نظام های ایمنی و حفاظتی با شیوه علمی و استاندارد منطبق شود و تمهیدات ضروری تری برای امنیت و حفاظت موجودی کتابخانه در ساعات استفاده اعضا از کتابخانه چیده شود.

اقدام مناسبی در مقابله با سرقت در کتابخانه باشد. چنانچه از نگاه کتابداران نیز نیاز مالی، نیروی انسانی و حتی دسترسی باز به منابع نیز از جمله عوامل زمینه‌ساز سرقت از کتابخانه به شمار نمی‌رود و ایشان فقر فرهنگی، و نیاز به منابع برای انجام تکالیف درسی (که مغایر با انگیزه دزدان حرفه‌ای! است) را منشاء این کار می‌دانند.

چنانچه گفته شد مراقبت از مجموعه مدارک کتابخانه ضروری است و بایستی تدابیر لازم و برنامه‌ریزی دقیق به وسیله مسئولان کتابخانه‌ها صورت گیرد، کتابخانه دانشگاه شهید بهشتی نیز با توجه به موقعیت و جایگاه ارزشمند خود تدابیری را برای حفاظت از مجموعه کتابخانه اندیشیده است. با اینکه به نظر می‌رسد وضعیت حفاظت از منابع و تجهیزات در برابر سرقت در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و واحدهای وابسته (کتابخانه‌ها، دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها) دانشگاه شهید بهشتی در وضعیتی مطلوب قرار دارد، که با تدابیر و روش‌های علمی مطلوب‌تر خواهد شد.

۱. نصب دوربین‌های مداربسته در سالن‌های مطالعه و رصد دقیق مراجعان؛
  ۲. کنترل دقیق کتاب‌های بازگشتی در حضور مراجعان؛
  ۳. حضور مراقب مخفی در سالن‌های مطالعه؛
  ۴. دسترس پذیر کردن اطلاعات جهت جلوگیری از سرقت، به طور مثال امکان تهیه عکس و کپی و اسکن از صفحات منابع و یا امکان در اختیار قرار دادن نسخه‌های الکترونیکی از منابعی که شامل حق مؤلف نمی‌شوند؛
  ۵. افزایش سطح فرهنگ و اطلاعات مراجعه‌کنندگان با برگزاری دوره‌های آموزشی آشنایی با اصول بهره‌گیری از کتابخانه یا اخلاق استفاده از کتابخانه؛
- برای درک همه‌جانبه نسبت به این موضوع و تکمیل اطلاعات برای تصمیم‌گیری در این زمینه پژوهش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:
- بررسی تعداد و تنوع سرقت از انواع منابع کتابخانه؛
  - بررسی و تعیین دقیق هزینه‌های تحمیل شده از سرقت منابع بر کتابخانه‌ها
  - بررسی وضعیت حفاظت از منابع و تجهیزات در برابر سرقت در دیگر کتابخانه‌ها (کتابخانه‌های عمومی، مدارس و ...)

به همه موارد امنیتی از جمله امنیت مراجعان و کارکنان، امنیت روانی، امنیت شبکه و مجموعه‌ها توجه کافی صورت بگیرد. فضای داخلی و خارجی کتابخانه نیز باید بررسی و نقاط خطر شناسایی شوند و تدابیری برای پیشگیری از خطرات احتمالی آن‌ها اندیشیده شود. با توجه به این نکته مهم بایستی تدابیری برای این امر اندیشیده شود. نکته قابل توجه و مورد تأکید در این مورد این است که در فهرست تجهیزات سرقت شده از کتابخانه‌ها، پایان‌نامه‌ها رتبه ۱۰ را دارند. با اینکه انتظار می‌رود مراجعه‌کنندگان کتابخانه به علت نیاز زیاد به پایان‌نامه در راستای انجام پایان‌نامه بیش‌تر تمایل داشته باشند که آن را در اختیار بگیرند اما به احتمال، شناخت و رشد فرهنگی قشر استفاده‌کننده از این منابع (تحصیلات تکمیلی) مانع از آسیب رساندن به این منابع ارزشمند می‌شود. با این وجود در تجهیزات کتابخانه در برابر سرقت، تأکید بیش‌تر بر حراست (نگهبانی) آن‌هم در ایام تعطیل است! اما سرقت از صفحات داخلی کتاب‌ها (که اولین رتبه را در منابع سرقتی دارد) توسط سارقان حرفه‌ای که روزهای تعطیل وارد کتابخانه شوند انجام نمی‌شود. به عبارت دیگر اعم سرقت منابع توسط اعضاء و مراجعان کتابخانه انجام می‌شود که این افراد در روزهای تعطیل وارد کتابخانه نمی‌شوند. بنابراین این اقدام چندان راهگشا نیست. تجهیزات در رتبه بعدی، یعنی استفاده از درب و پنجره‌های معدود، هم ناظر به همین مورد است و بیش‌تر برای حفاظت در برابر تجهیزات گران‌قیمت (که در آخرین رتبه منابع سرقتی بود) به کار خواهد آمد. دستگاه‌های هشداردهنده و دزدگیر هم قابلیت کنترل و جلوگیری از سرقت محتوای منابع و لوازم جزئی (مثل لوازم التحریر) را ندارند. از این رو به نظر می‌رسد تجهیزات به کار گرفته شده در قیاس با نوع سرقتی که در کتابخانه‌ها انجام می‌شود کارایی لازم را نخواهد داشت. اما نکته مثبت قابل توجه، واریسی نکردن کیف و وسایل مراجعان است که باهدف دسترسی به منابع و احترام به مراجعه‌کننده مغایر است. به نظر می‌رسد امروزه کم‌تر از این روش استفاده می‌شود اما در گذشته مرسوم و متداول بود. البته ممکن است در کتابخانه‌های دیگر (مثل کتابخانه‌های مدارس یا عمومی) همچنان این روش کاربرد داشته باشد. به هر حال به نظر نمی‌رسد که این راهکار،

سیف کاشانی، ز (۱۳۵۶). بررسی کتابخانه ملی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه شیراز، شیراز. شکویی، ع (۱۳۷۷). بررسی وضعیت حفظ و نگهداری مجموعه و پیشگیری از سرقت مدارک در کتابخانه های تهران. فصلنامه مدرس علوم انسانی، (۷)، ۱۷۰-۱۸۴.

فرخی، ف؛ بیات بدافی، ن (۱۳۸۹). امنیت و ایمنی در کتابخانه های عمومی و دانشگاهی استان زنجان. فصلنامه کتاب. (۸۴)، ۳۲.

نیکنام، م؛ فرجی، الف (۱۳۸۱). حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه در ایران. دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. ۷۴۹-۷۵۳.

هاروی، ر. (۱۳۸۴). آسیب شناسی مواد کتابخانه: اصول، راهبردها و شیوه کار کتابداران. ترجمه علی شکویی. تهران: دبیزش.

Kenny, G. (1991). *A Reading guide to the preservation of library collections*. London: Library Association Publishing.

Linclon, A.J. and Carol. (1986). *Library crime and security: an international perspective*. New York and London, The Haworth Press.

Mc Comb, M (2004). *Library security*. San Francisco: RLS Inc. from: www.Librisdesign.org

Nelson, M. (1993). New library security system from 3M. *Computer in libraries*. 40,1-9

Mamta and Kumar, Vinit (2019) "Library security tools and techniques: an overview" In Singh, M.P. and Sonkar, S.K., *Relevance of Ranganathan's philosophy in the 21st century*, New Delhi: The Bookline, ISBN: 978-93-82524-82-3.

Mamta and Kumar, Vinit (2019) "Library security tools and techniques: an overview" In Singh, M.P. and Sonkar, S.K., *Relevance of Ranganathan's philosophy in the 21st century*, New Delhi: The Bookline, ISBN: 978-93-82524-82-3.

Mamta and Kumar, Vinit (2019) "Library security tools and techniques: an overview" In Singh, M.P. and Sonkar, S.K., *Relevance of Ranganathan's philosophy in the 21st century*, New Delhi: The Bookline, ISBN: 978-93-82524-82-3.

Mamta and Kumar, Vinit (2019) "Library security tools and techniques: an overview" In Singh, M.P. and Sonkar, S.K., *Relevance of Ranganathan's philosophy in the 21st century*, New Delhi: The Bookline, ISBN: 978-93-82524-82-3.

- بررسی وضعیت حفاظت از منابع و تجهیزات در برابر سرقت در کتابخانه های دانشگاهی دیگر در نقاط دیگر شهر (با توجه به اینکه دانشگاه شهید بهشتی در بالای شهر واقع است و ممکن است ویژگی های خاص منطقه ای بر سرقت انواع منابع و تجهیزات آن تأثیر گذار باشد)؛ لازم به ذکر است، در ابتدا قرار بود این پژوهش در کتابخانه های عمومی و آن هم در دو استان مختلف و با پراکندگی در مناطق مختلف شهر انجام شود. علیرغم تأیید معاونت پژوهش و آموزش نهاد کتابخانه های عمومی کشور، انجام پژوهش از سوی حراست استان های مربوطه ممنوع اعلام شد و پژوهشگران ناچار به تغییر جامعه پژوهش شدند.

منابع

آماجی، ع (۱۳۷۴). بررسی وضعیت کلی کتابخانه های خطی مجلس، مرکزی دانشگاه تهران، ملی و ملک. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه تهران، تهران.

تاج الدینی، الف؛ سادات موسوی، ع (۱۳۸۹). مدیریت امنیت در معماری فضاهای کتابخانه ای. کتاب کلیات ماه. (۱۴۹)، ۶۷

جمالی، ق (۱۳۸۴). نگاهی به سیستم امنیت در کتابخانه ها. نما: مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران. (۲)۵ [پیوسته:]

http://www.irandoc.ac.ir/Data/E_J/vol5/jamali.h

[tm](#) [تاریخ مشاهده ۸۴/۱۱/۷].

جوکار، ط (۱۳۸۳). مبانی و اصول مدیریت امنیت در کتابخانه ها. فصلنامه کتاب، (۳)۱۵، ۵۱-۶۲.

جولائی، س (۱۳۸۴). بررسی عوامل تأثیرگذار در سرقت و آسیب منابع کتابخانه های مرکزی و دانشکده های پزشکی. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی ایران، تهران.

حاجی زین العابدینی، م. (۱۳۸۷). مسائل و تجهیزات امنیتی در کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی: بررسی جنبه های انسان مدار. کتاب ماه: کلیات. (۴)۱۱، (پیاپی ۱۲۴).

دانش نوران، م (۱۳۷۵). بررسی چگونگی حفظ و مراقبت از مواد کتابخانه ای در کتابخانه های اختصاصی تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران.

Security of Resources and Library Equipment against Theft in Shahid Beheshti University Campus Libraries

---

Ateie Baghestani¹ | Mohsen Hajaeinolabedini² | Fatemeh Pazoki³

1- Master of Science in Ferdowsi University of Mashhad, (Corresponding author) atiebaghestany20@gmail.com

2- Assistant Professor, Department of Information Science, Shahid Beheshti University, zabedini@gmail.com

3- PhD Student of Information Science and Knowledge, Al-Zahra University, pazookif@gmail.com

Abstract

Objective: Purpose of this study is identifying the status of situation of security and protection of resources and equipment in Shahid Beheshti University Libraries.

Methods: applied research is conducted with survey method. Information gathered and analyzed from libraries' managers of Shahid University.

Results: The results showed that the most stolen equipment and supplies were, pages, images and maps in the books, and most preparations used to protect and preserve the library collections the care and conservation of building libraries against all types of thefts during the hours the holidays.

conclusion: The status of the security of resources and equipment against theft in central library and the document center and attached centers in Shahid Beheshti University is good. Of course by revising the regulations of the security issues of each library seems necessary and should be updated.

Keywords: Protection, University libraries, safety, theft, Library resources and equipment, shahid Beheshti University, security system